

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 12. Quot sint instrumenta cognoscendi: & an circulo vti liceat. ad
tex. com. 81.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

Digressio XII. Quot sint instrumenta cognoscendi.
Et an circulo vti liceat.

Ceterum vniuersa Philosophi hac probatione, tres omnino graues difficultates inuoluuntur. Prima, quid cognitio practica & theoretica differant. Altera, num duo hec tantum, quae commemorantur, cognoscendi instrumenta sint, definitio & demonstratio, an etiam plura. Tertia, an in demonstrando redire ad principium circuloq. vti liceat. Primam in 3. lib. opportuniore loco examinabimus.

Instrum.
ta sciendi
qua.

In altera diuisionem & analysim addunt Simplicius hoc loco, & Ammonius in Proemiū Prophetij & Eultratus ad initium 2. Poster. & Proclus in primum Euclidis lib. c. 14. Alij compositionem quoque, & omnino methodum. Alij propositionem, alij ratiocinationem topicam & inductionem. Nam Aristoteles quoque in 2. de Priori Analyti, cum ageret de inductione, & in 1. de Posteriori tex. 1. & 33. & 1. topic. ca. 7. & 10. & 6. de Moribus ca. 3. & 1. de arte dicendi c. 2. duos fecit modos, quibus habetur scientia, ratiocinationem, & inductionem: & 1. Metaph. tex. 48. praeter definitionem ac demonstrationem adiunxit inductionem. Alij etiam enthymema & exemplum. Sophisticam & captiosam ratiocinationem nullus commemorat, quod nullam a cognitionem, sed errorem ac deceptionem gignat. Neque primorum principiorum habitus: quoniam is profusus est naturalis, ex solo intellectus lumine profectus: inueniendorumque potius instrumentorum ac scientiae principium, quam scientia instrumentum vè scientiae.

Tam verò si ea omnia complecti liceat, dum instrumentum nominas, quae quoquo modo intellectus cognitionem iuuant ac promouent, sanè cetera omnia poteris numerare. Definitio namque cognitionem essentiae habet, ex qua proprietatum quoque cognitionem consequimur. Propositio plurimum rerum compositionem docet atque ad ratiocinandum preparat. Ratiocinatio tum necessaria tum probabilis, aut accidentia de substantijs ostendit, aut certe vni ex alio colligit, de quibus omni re proposita probabiliter differit. Et cum demonstratio deest, aut cum ijs agitur, qui vim illius non assequuntur; & verò ad exercenda ingenia, atque in vtramque partem agendam quaestione, ut facilius veritas cognoscatur, ac demum ad scientiarum principia confirmanda, per sepe in sciētis adhibetur. Enthymema quoque, Inductio, & Exemplum, argumentationes quaedam sunt. Methodus demum ordinem explicat, quo plurimum cognitionem nostram iuari certum est. Nam diuisio confusionem tollit, inueniendae definitioni famulatur, atque ad multiplicandas sciētias instruendas propositiones copiosam materiam suppediat, dum vel totum in partes, vel genus in species, aut alio quouis modo vnum in plura tribuit: pluribusque in locis Platoni magnoperè fuit commendata. Compositio, dum singularium partium cognitionem praebet, ad totius scientiae sensum ducit. Analysis, demum inuenire docet principia rerum & causas, ex quibus tota pendet demonstratio.

Definitio
& demonstratio,
duo sola
instrumenta
cognoscendi.

Sapienter tamen hoc loco Philosophus definitionem solam ac demonstrationem nominauit. Quippe enthymema & exemplum argumentationes Rhetoricae sunt, quibus non vtuntur scientiae: & alterum mutilata truncataque, ratiocinatio est; alterum in

A singulis veratur rebus, quas cōtemnunt scientia. Inductio verò etsi principia scientiarum colligat & stabiliat; accuratam tamen scientiam non gignit, sensuque & rerum singularum experientia nititur. Ratiocinatio topica & propositio, tum scientiam certam non habent; tum satis fuit demonstrationem commemorare. Demonstratione si quidē propositio cōtinetur. Et quae ratio demonstrationem probauit, eadem topicam quoque & aliam quamvis ratiocinationem infinitam non esse demonstrat. Quoniam omnis ratiocinatio à principijs ducta terminatur ad conclusionem. Solam tamē demonstrationem accepit: tum quod ea sola scientiaria sit, tum quia prima & potissima ratiocinatio, ex qua de ceteris fieri iudicium debeat. Ad extremum methodus, siue diuisionis sit, siue compositionis, siue resolutionis, scientiam per se non parit, nec nisi quatenus ad demonstrationem definitionemque confert. Diuisio per se diuidit solum, compositio componit, resolutio resoluit, & nisi ratiocinatio accedat, nihil profusus indicat. Neque omnino cognoscendi, sed rectè potius ordinandi & disponendi appellari debet instrumentum, seu via, modus, & ratio certa, qua vel res cognitae disponamus, vel ad aliarum cognitionem definiendo ac demonstrando progrediamur. Et verè omnino de diuisione ac resolutione loquens pronuntiauit Eultratus, eas non esse per se instrumenta, sed instrumentis, definitioni ac demonstrationi, materiam praebere. Quorum vtraque verum & absolutam scientiam parit, essentiae altera, altera proprietatum; illa substantiae, haec accidentium. Quod iam pluribus persequi non est huius loci, in quo solum fuit docendum, cur de sola definitione ac demonstratione loquutus Aristoteles fuerit.

An verò in demonstrando redire ad principium circuloque vti liceat, dubitatum sanè à veteribus fuit; & à quibusdam affirmatum, immò & ab Aristotele, quem admodum fiat, expositum in cap. 5. lib. 2. de Priori Analyti: ex ratiocinationis inquam conclusione & altera propositionum, probando alteram propositionem, in qua medius terminus enuntiebatur. Quare quorum termini debent esse reciproci, tū in secunda ratiocinatione maior extremitas euadit medius terminus. Verum intelligere oportet reciprocitatem hanc cognitionem duobus modis consistere posse. Aut enim vtraque demonstratio erit perfecta, ex prioribus naturaque notioribus & causalibus; aut altera quidē perfecta erit demonstratio, altera verò ex effectu nobisq. notioribus. Prior modus verum & absolutam refert naturam circuli. Nam ut circulus ab eodem ad idem punctum reducit, sic ab eodem ad omnino idem in eodem genere causa & quaestiois modus ille demonstrandi redit, proptereaque circulus vniuersalis vocatur. At posterior non circulus, sed regressus potius, aut difformis & imperfectus circulus appellatur: quod non omnino ad idem, nec in eodem sed diuerso causa & quaestiois genere reuertitur. Prior siquidem ratiocinatio ab effectu ad existentiam causa cognoscendam progreditur: posterior à causa cognita ad effectum existentiam & causam illius ostendendam reuertitur. Ille à posterioribus & notioribus nobis ad priora naturaque notiora; hic à prioribus & natura notioribus ad posteriora nobisq. notiora; aut à finali causa ad materialem, & cōtra. Quae ratiocinandi forma perfectus circulus non est; quia non est ab eodem ad idem: quemadmodum si ex existentia effectus existentia causa probaretur, & rursum ex causa

ex causa existentia effectus eiusdem existentia concluderetur. Idem enim utrobique medium esset, existentia; eademque existentia ostenderetur. Ac cum in posteriori ratiocinatione non existentia demonstraretur, sed cur effectus existeret; idque non ex existentia, sed ex illius causa, nequaquam est ad idem neque ab eodem regressio. Quippe non accipitur causa eodem modo, quo fuit in priori ratiocinatione cognita. Sed antequam regrediamur, circa id, cuius existentiam cognovimus, ratiocinamur aliquamdiu, illudque allequimur effectus illius causam esse; tandemque ex illo tamquam causa, cur effectus sit, demonstramus.

Circulo
vni non
licetur.

Ita priorem ac perfectum circulum ab eodem ad idem argumento triplici manifesto confutatum ac penitus profligatum ab Aristotele reperies in tex. 6. lib. 1. de Posteriori Analyti. Præsertim verò, quod idem comparatione eiusdem prius esset & posterius, notius & ignotius, idemque probaretur per idem; vt eo loco pluribus explicatur. Itaque planè intelligas circularem eam probationem cum probationis natura pugnat. Cum enim probatio inter plura verà debet, deducendo vnum ex alio, ignotumque ex noto colligendo; apta nulla probatio esse potest, que ab eodem ad idem progrediatur. Et rursum si scientia omnis per causam paranda sit, idem sui ipsius nequit esse causa. Propterea demonstrationes cunctas & probationes in rectum, hoc est ab vno ad aliud progredi semper dixit Philosophus.

In topicis fortasse ratiocinationibus Sanctus Thomas, Egidius, & Alij quidam admittant circulum; quod ex probabilibus & nobis notis procedant; quidpiamque possit alijs atque alijs hominibus esse magis ac minus notum. At demonstratio causis & natura notis vitur. Quocirca cum in 2. Prior. lib. circularis argumentationis formam Aristoteles docuit, aut de ratiocinatione vniuersa id docuit, quod tamen non nisi topicæ conuenit: aut non de perfecto circulo, sed de regressu disseruit, quo ipse quoque pluribus in locis vsus est. Et vt nunc cætera prætermittam, nonnè in superioribus & ex accidentibus cognosci substantiam affirmant, rursumque substantiam ad accidentia cognoscenda confert plurimum? Et in 2. Poster. tex. 15. In quibusdam, inquit, in quibus est mutua generatio, mutua item est demonstratio & circulus; vt in vapore & pluuia. Vapores namque pluuia materia sunt, pluuiaque vicissim materiam vaporibus præbet: & licet alteri ex altero in eodem genere causa demonstrare. Ac rursum in diuerso genere: siquidem causa, vt est in 2. Physic. lib. tex. 30. & 31. Metaph. tex. 2. vicissim sibi sunt cause; & ambulatio efficiens est sanitatis causa, & sanitas ambulationis causa finalis.

Regressus
sepe vsus
est Aristoteles.

Cæterum quod in priore loco dicitur, non perfectum circulum, sed regressum confirmabit; si ex pluuia intelligantur demonstrari vapores, qui excitantur ex illa; rursumque ex vaporibus pluuia, non per quam ipsi sunt demonstrati, sed quæ post ex illis procreabitur. Quamquam nec vapore pluuia, nec pluuia vaporum exiit causa, nisi remota, ex qua perfecta demonstratio non fit. Pluribus namq. alijs est opus. Nempè vt vapores gignantur, madefactione terra opus est, calefactione solis, siccatione, rarefactione, attractione; atque vt cadat pluuia, refrigeratio, requiritur, vaporumque densatio, nubes, & alia, de quibus in Meteorolo-

gicis. Præterea non ex vaporibus absolute, sed vt possunt in aëris secunda regione densari, demonstratur pluuia. Neque rursum vapores ex pluuia simpliciter ostenduntur, sed vt commemoratas omnes mutationes subit. Quare cum non accipiat idem eodem modo, quo fuerat demonstratum, perfectus omnino circulus non est. Denique sunt, qui addant, non pluuia, sed generationem eius ex vaporibus concludi: moxque non ex pluuia generatione, sed ex ipsa pluuia generationem vaporum ostendi; neque ab eodem ad idem fieri reditum.

Cum autem in reciprocis causis altera demonstratur per alteram, altera semper illarum prior est altera: quare altera quoque demonstratio perfectior est altera. Et Magnus Albertus in 1. Poster. lib. tract. 2. cap. 15. posteriorem voluit esse demonstrationem quia. Deinde vna probatur ex altera tamquam illius effectus: ex ambulatione inquam sanitas, non vt finis, sed vt effectus. Potest ambulare, ergo est sanus. Cumque ex sanitate rursum ambulationi probatur, accipitur sanitas vt finis, ambulationi que vt effectus illius; vult sanitatem, ergo ambulat. Non est igitur ab eodem ad idem; cum in reditu accipiat vt causa id, quod probatum fuerat vt effectus: quodque antea fuerat causa, rationem mox effectus subit. Neque est absolute prioribus; quia si sibi sunt vicissim cause, vna non est absolute prior altera, sed quatenus est alterius causa: quatenus verò effectus, sanè posterior est. Vnde causas intelligas non esse sibi vicissim propriè causas, sed secundum aliquid. Propriè namque sunt omnes effectus cause: ne vtrâque illarum demonstrationum perfecta satis videbitur, cum non sit ex causis propriè & vt cause sunt. Verum de his satis, Aristotelis argumentationes persequamur.

TEXTVS,

Εν τῷ αὐτῷ ἀεὶ ἔχει τὸ πρῶτον, ἀπὸ τοῦ ἑξῆς τοῦ αὐτοῦ
ἔστι δὲ τὸ δεύτερον ἕως ἄλλοτε ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡ κινήσις
τῶν αὐτῶν δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡ ἀλληλογενεῖς.

Præterea si eadem circulatio sepius oportebit idem sepius intelligere. Adhuc autem & intellectio similis est, quæti cupiam & statim potius, quam motui. Sed eundem autem modum & ratiocinationis.

COMMENTARIVS LXXXII.

De paucis his verbis argumentationes continentur; quibus aduersarij propositio illa, Intellectionem esse circulationem, adhuc exagitantur. Altera est, Inter circularem motum & rectum hoc interest, quod rectus rectè progreditur ad alium semper atque alium terminum acquirendum; circularis in se ipsum redit ac super eandem magnitudine sepius repetitur. Immo & in infinitum protrahi potest, quemadmodum in cælorum conuersione fieri animaduertimus. Quippe in circulo nulli sunt actus termini nullum principium, nullus finis. Si igitur intellectio est circulatio, sepius potest atque ad eundem in infinitum super vnum & idem semper intellectibile obiectum repeti. Cum præsertim intellectio, vt antea dicebatur, attackt fiat.

& ideo in eo, quod secundum naturam sit, non in re vlla præter naturam & violenta. Beatitudo namque perfectio naturæ est & finis quem ea viribus cunctis & omni conatu & studio, quarit procuratque. Simplicij verò illa probatio fuit; quoniam beatitudo incorruptio quedam est & perpetuitas naturæ sempiternum è illius bonum, incorruptionem autem & perpetuitatem vel ipsa corruptibilia non solum expetunt & quatenus possunt procurant, sed etiam in se ipsis habent quandiu secundum naturam habent. Beatitudo igitur status est secundum naturam: & siquid præter naturam aut violentè habeat, beatum id esse non potest. Iam si animæ motus non est substantia, hoc est secundum naturam, erit utique præter naturam, nunquam igitur erit beata. Motum autem non esse secundum naturam aut in anima substantia, tum antea probatum est, tum proximè superioribus verbis, quibus intelligere dixit quieti magis, quam motui, similem esse.

Vndè Simplicij obiectionem facile soluas. Quælis enim, inquit, istæ deductio est. Si motus non est in substantia, præter naturam erit. Cælo namque non est in substantia, nec tamen præter naturam corpus illud mouetur. Occurrit autem ille, Philosophum 3. libro dicturum, intellectum substantia sua actionem esse: nec eum intellectum modo, qui anima melior est; sed animam quoque nostram, cum ad externa non amplius progreditur, sed omnem suam in se actionem colligit, separatèque ac naturæ suæ conuenienter viuat. Id verò multò melius & semper animæ mundi in esse. Itaque hanc esse Philosophi argumentatione; Mundi anima substantia sua est actio; aut igitur circularis motus erit eius actio & substantia, aut omnino non mouebitur, aut præter naturam mouebitur. Quod tum ex eo vim habebit, quod manifestum sit propriam intelligentis naturæ actionem intellectionem esse, hancq. corporei motu non esse, atque cælestes animas præter cælorum conuersione habere aliam sibi propriam operationem; non cum corporibus illis communem: tum ex superioribus, quibus intellectionem probatum est circulationem non esse.

Verum qua sententia dicatur intellectum substantia sua actionem esse in 3. libro examinabitur. Nunc si actionem velit Simplicius illi essentialem esse, non aduentitiam & accidentariam; planè audiendus non est. Quoniam quod primi & diuini solius intellectus proprium est, intellectui omni tribuit; vbi non solum intellectus noster, sed & cælestis, & verò angelicus, accidentariam atque à substantia diuersam intellectionem habet: ideoq. substantia eadem semper est, intellectui subinde alia atque alia, & intellectu nostro persapè nulla.

Neque etiam huius loci sententiam satis assequutus est, vbi ait Philosophus / si verò est motus ipsius non substantia) vbi enim legèdum est, non vbi: substantia, inquam, auferendi, non nominandi casu: vt sententia sit, si motus non est ipsi secundum substantiam, hoc est secundum naturam; præter naturam iam moueretur. Secundum naturam autem non esse, accipit ex eo, quod intellectionem dixerat quieti magis, quam motui, simile esse. Quare obiectio illa de cælorum motu ita fuerit diluenda: motu illi cælesti corpori nò esse quod in substantia, hoc est essentialè, sed accidentariè

A aduentitiu. Esse tamen substantia, hoc est, secundum substantiam & naturam illius corporis; non præter naturam. Optimæque fuerit deductio Philosophi quoniam cum esse secundum naturam & præter naturam oppositionem contineant; si alterum non in sit animæ, inesse alterum necesse est communi oppositorum lege ac conditione.

TEXTVS.

Επιπλέον δὲ τὸ μὴ κίνησιν τῆς οὐρανόσφαιρας μὴ διακρίνουσιν ἀπολυτῶς, ἀλλ' ὡς ἐστὶν ἐν τῷ 3. βιβλίῳ, ἐπιπλέον τῆς γὰρ μὴ κατὰ τὴν φύσιν εἶναι, καὶ ἀπὸ τῆς εἰσότητος τῆς ἀκίνησιν, ἢ παλαιῶς συνέδοκεν.

B Laboriosum quoque permittum esse corpori, nec posse absolui. Ac insuper fugiendum. Siquidem intellectui melius non cum corpore esse, quemadmodum & conueniens dici & multi consentiunt.

COMMENTARIVS LXXXVI.

M Inus ad rem dixisse videtur Simplicius, Philosophum in superioribus intelligentem animæ partem nec corpus nec magnitudinem esse demonstrasse: nunc verò ex his cum colligere separabilem eam esse à corpore: quòd melius illi sit absque corpore esse. Melius quidem Philoponus hæc ad illud explicandum refert, quod motum difficilem animæ ac præter naturam esse dixerat. Verum nisi aduersarium ponas respondisse, motum accidere animæ vt est in corpore haud facile intelliges quorsum obieciat laboriosum illi esse ac præter naturam permittum esse cum corpore, nec ab eo absolui, sed trahere secum aut impellere corpus, vt est in fabulis de Ixione. Vbi verò labor est & difficultas, beatitudo esse non potest: siuè de cælestibus animabus globos illos circumducentibus, siuè de nostris caduca hæc corpora impellentibus sit sermo. Immo magnoperè hoc fugiendum fuerit, tanquam molestum & graue, beatitudinique contrarium, ac minime naturæ animæ accommodatum. Siquidem intellectui melius potiorque illius conditio est non esse cum corpore, sed ab eo liberum ac solutum vivere: ideoque seperatio fuerit peroptanda, vt & labor cesset, & liberior atque & expeditior operatio sequatur. Et tamen mors atque a corpore seperatio, per vim omnibus & contra naturam accidit: animaliaque cuncta quam maximè possunt arcentilam & fugiunt. Quin etiam animalium animæ, inquit Philoponus ac Themistius (etsi hunc locum minus fideliter Hermolaus interpres reddiderit) præstantiores essent ac melioris conditionis, quam cælestes: cum hæc quidem liberari à corpore possint, illa nequaquam.

Quod argumentum Platonem magis, quam Aristotelem, vrgeat. Plato namque cælum ex elementis composuit, ac sempiternum fecit, quare non sine repugnantia & labore mouetur. Aristoteli, qui simplicem essentiam quintam ab elementis diuersam cogitauit, motus est sine labore, vbi corpus, quod mouetur, ab omni mortali difficultate ac repugnantia est alienum. Vt mittam cælestes illas animas corporibus illis non permisceri, sed a se se duntaxat: non esse formantes formas, sed assistentes, & vt loqui Simplicius solet, eas non

Ancilla seu motus cum labore.

fieri corporum, sed cœlestia potius corpora ipsa- rum in se manentium fieri.

Denique dum addit (quemadmodum & dici consuevit & multi consentiunt) tum Platonis, contra quē disputat; tum aliorum testimonio confirmat, melius esse intellectui nō cū corpore esse. Sic enim Plato quoque consueverat loqui, & veterum complures tradiderant. Intellectus tamen, non animæ vniuersæ, conditionem eam esse, rectè Simplicius admonet. Vitæ namque à corpore inseparabili melius esse cum corpore quoniam in corpore conferuatur, separatiōque illius extinctio est. Intellectus à corpore non pendet, potiusque grauat̃ corpore, obruitur, atque in operando retardatur; meliusque omnino habebit absque corpore. Nam Philosophiæ quoque pars theoretica melior est ea, quæ ad actionem refertur: & inter theoreticas nobilior est illa, quæ circā separatas mentes versatur, quàm quæ circā naturalia & materialia: quæque nullo vitur corpore, præstat illi, quæ vitur: & quæ in se ipsam redit melior est, quàm quæ ad exteriora progreditur. Quare si operatio melior cœsetur, quæ recedit à corpore, quam quæ inuoluit corpus; ex ea licet de natura quoque colligere melius omnino intellectui esse finē corpore esse quàm cum corpore. Deniq; corpus intellectui immateriali & incorporeo naturam oppositam habet, idēque vires eius vniuersas labetactat & minuit: vt qui homines valido profus ac robusto sunt corpore, minus ingenio valeant; & qui corpori plusculum indulgent, hebetentur mente; senescentēque ac fracto penē corpore vigeat magis animus & acrior intellectus euadat. Quare si cuique melius est à suo contrario absolui & liberari, melius profectō fuerit intellectui à corpore liberari, quàm cum eo permittit̃ viuere.

Intellectus melius esse nō cū corpore esse.

TEXTVS.

Ἄλλως δὲ τὸ κινῆσαι φέρεται τὴν οὐρανὸν ἢ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἢ οὐ ἀπὸ αἰτίας τῆς κινήσεως φέρεται, ἀπὸ τῆς συμβεβηκυίας τῆς κινήσεως, οὐτε τὸ σῶμα αἰτίας, ἀπὸ τῆς ψυχῆς μάλιστά κινεῖται.

Tex. 50.

Porro nec manifesta, cur circulo moueatur cœlum, causa. Neq; enim anima essentia causa, cur circulo moueatur, verum ex accidentis ita mouetur, Neque corpus causa, sed anima potius illi.

COMMENTARIVS LXXXV.

ANIMAM non esse magnitudinem aut circum- lum; neque per se, verum ex accidenti solum moueri hæcenus ferè demonstratum est satis superque. Iam hoc quoque Timæo Platonivē obijcit, ex eorum sententia cognosci non posse, neque causam exponi, cur moueatur cœlum. Hoc verò propterea quarit Philosophus, quoniã de cœli ac mundi anima potissimum illi loquebantur ea, quæ tamen cæteris quoque animalium animabus secundaria ratione conuenirent. Sanè cœlorum illa cōuersio vt naturalis est & perpetua minimēque violenta, sic principium & causam in ipso cœlo habere debet: autigitur causa motus est anima, aut ipsum cœleste corpus. Anima esse non potest, quoniam

eam oporteret prius per se moueri, tum suo motu cœlum impellere: atqui ostensum iam est nequaquam eam per se moueri, quin potius ex accidenti moueri moto Cœlo. Neque vero cœleste est corpus: quoniam ipsum est, quod mouetur, est mobile, non mouens: quare neque sibi ipsi neque animæ potest esse motus causa. Magisque rationi consentaneum est, vt corpus moueatur ab anima, quàm à corpore anima. Argumentum summas ex animalium corporibus, quæ si priuenter anima, omni protinus destituuntur motu, immobiliæque iacent.

Sed & Plato cœlum negat ex seipso moueri, profusque ab anima moueri contendit, non à natura, hoc est forma corporea, quæ inferior sit animæ. Quod Aristoteli quoque eatenus fuit commune, quatenus passiuam quidem naturam, hoc est materiam ad eum motum aptam & comparatam agnouit, actiuum tamen motus principium non naturalem formam, quæ sit in materia, sed separatam mentem esse demonstrauit. Quo circa quod Philoponus dixit, cœlestem motum Aristoteli tum naturalem fuisse tum animalem, aut idē verum fuerit, quod naturalem intelligas materiæ & passiuo principio, animalemque propter principium actiuum & mouentem mentem, quæ quoquomodo Cœli anima dici potest: aut quod vt in superioribus declaratum est, mens motrix tum anima tum natura queat appellari. Alioqui si naturam intelligat formam corpoream, naturalis nullo modo fuerit mouenti principio. Ab eiusmodi enim corporea & inanimata forma neque perpetuus neque in orbem fieret motus.

Cum autem dicitur (sed anima potius illi) ne propterea dictum existimes, quali corpus quoque motus principium sit, sed is magis animæ tribuendū sit tanquam potiori ac validiori mouenti. Verum quod nullus illud, hæc omnis motus principium & causa existat. Aut quod Corpus principium quidem passiuum sit, anima verò actiuum, hocque sit potius magisque præcipuum: quemadmodum in tex. 12. lib. 2. phisic. forma dicitur potius esse natura, quàm materia, quod illa agendi, hæc patiendi principium sit. Quo loco dum duplex principium motus distinguit Simplicius, vnum à quo, alterum per quod seu secundum quod sit motus, illud animam esse, hoc naturam, illudque potius, quàm hoc: quia nobilior est id quod mouet, quàm id quod mouetur: si de cœlo solum loquatur, verissima loquitur, quoniam in eo actiua natura non est. At si vniuersè magis, vt naturam velit solum principium passiuum esse, veterem quaestionem excitat, cui satisfactum antea est in comment. 34.

Minus etiam audiendus, dum alias duas eiusdem illius vocis (potius) adiungit causas. Alteram, quia vt Iamblico placuit; cœleste corpus præter motricem animam, non acquisitionem & separabilem vt nostra corpora, sed in sua substantia insitam habeat vitam, qua excitetur ex se ipso ad motum, etsi principaliter moueatur ab anima. Alteram, quia principaliores adhuc alie ad sint motus causa. Anima enim magis est principium motus corpori, quàm ipsam sibi ipsi. At præter animam prior est intellectus, tum ab anima participatus, tum non participatus. Etenim hæc peripatetica non sunt, nec ab Aristotele vquam cogitata; qui nec aliam in Cœlis vitam nec aliud efficienter

efficienter mouens quam destinatum huic operi & assistentem mentem posuit.

Accommodatè magis boni viri partes exequitur, dum in hac de Cœlestis motus causa tum Platonem tuctur tum Aristotelem. Pro Platone namque Aristoteli respondet, animam quidem circulo non moueri, corporeo & naturali motu; moueri autem animato illo, quo in seipsam se retorquet ac reflectit, quem mathematicis assuetus Plato circulare vocauit. Pro Aristotele autem, Platonis eum verba iuxta communem & vsitatum vsum interpretatum fuisse. Verùm vt eum admittamus de illo in se ipsam reditu esse loquutum; quomodo is cœlorum conuersionis & motus sit causa? Eo anima in seipsam redit, non ad corpus progreditur; immò tum ab eo tum ab exterioribus omnibus recedit & ad seipsam retrahitur; atque seipsam quidem intuetur & cognoscit; ac cœleste corpus non mouet. Neque motuorum harum similitudinem præterdas; qua conuersio animæ in seipsam velut exemplar est conuersionis cœlorum, hæcque vicissim illius quasi imago. Quoniam hæc similitudo efficientem virtutem non habet.

Cæterùm Themistius accuratè magis Platonis opinionem Philospho obiectionem examinans, idcirco ait ex opinione illa cœlestis motus non apparere causam, quod prima origine anima non fuit Platoni circulus, sed recta linea ex principiorum permissione facta; tum verò hæc ad incudem reuocata cōorta fuit in circulo. Nam si prior ac potior animæ natura directio est, quæ quasi ex accidenti atque extrinsecis circalata est; non vt esset autageret, sed vt consonantes motus ageret; næ motus illius naturalis est rectus: vndè igitur circulatio.

TEXTVS.

Αλλα μελω εστι βελτοι λεγεται κρητοι η αρχω τον θεον δελα ποτα κικαρε ποιεν φρεδωαι τω φηλω, οση βελτων αυτη η κρητοι δωαι πο βημεν, κρητοι δωαι δε υστας, ε αλλοος.

Et verò nec quod melius dicitur. Et tamen oportebat Deum propter hæc circulo facere moueri animam; quod melius ipsi moueri, quam stare. Moueri autem sic quam aliter.

COMMENTARIVS LXXXVI.

Alterum quoque Platoni obijcit; quòd non solum efficientem cœlestis motus causam non docuit, sed finalem. Quod enim ait (melius) hoc genus causæ significare Aristoteli solet, vt intelligi potest ex textu 76. lib. 2. Physic. alijsque locis quam plurimis. Atque in omnibus finem aliquem natura spectat, & id quærit quod optimum est inter ea omnia, quæ propter illud sunt. Duo autem omninò explicanda fuerunt. Alterum, cur opifex mundi Deus (sic enim in Timæo appellat Plato) cœlestia corpora moueri potius voluerit, quam immobilia stare. Alterum, cur ita potius, quam alio modo, instituerit motum, cur in orbem potius, quam alium esse decreuerit.

In Timæo quidem certè figuræ sphericæ cau-

am finalem reperias. Sic enim habet. Figuram autem & sibi maximè decoram & cognatam dedit. Animal enim cætera contenturum animalia consentaneum erat ea formari figura, qua reliquæ omnes continentur figura. Quare oportebat factum est, cuius extremitas æqualibus à medio radijs attingitur: atq. ita tornauit, vt nihil effici rotundius posset: figura omnium perfectissima sibiq. ipsi similissima; simile dissimili pulchrius esse arbitratus. Extrinsecus etiam omni vndique læuitate circumpoliuit multas ob causas. Nec enim egebat oculis, quod nihil esset extrà; quod cerneretur: nec auribus, quia nec quidquam, quod audiretur: nec opus erat respiratione: nec instrumenta, quibus aut alimenta susciperet aut emitteret excrementa: nec manus necessaria, quia nec capiendum quidquam erat nec rapiendum, nec pedes nec alia membra, quibus ingressus ministerium obiret.

Verùm hæc causam quidem figuræ continent, ac non motus: neque nunc Philospho est de figura sermo, sed de motu. Is verò tum figuræ causam exposuit, tum motus. Figuræ quidem in 2. lib. de Cœlo à tex. 22. tum quia primo ac nobilissimo corpori prima nobilissimaque debetur figura: quæ circularis est, velut simplicissima & vnica contenta linea, nulliusque additionis capax. Tum quia cœlum moueri oportebat in orbem, qui motus quacumque alia figura & difficilior esset & vacuum extrà cœlum relinqueret, dum humiliores elatioribus partes succederent. Quin & sensilis his mundus imitatione ac similitudine intellectilis illius atque archetypici factus est, qui in opificis Dei refidet mente: at Deus est infinitus, principio carens & sine, mundusque hic alio modo, quam figura, infinitus esse non poterat, nec alia, quam circularis figura, quæ principij ac finis expers est, infinita censetur. Quibus adde, tum capacitatem illam, quam considerabat Plato, tum firmitatem ac robur. Cum enim cœleste corpus tueri debeat, conseruare, ac defendere cætera omnia, figuram habuit robustissimam minimèque ad patiendum aptam. Hæc est circularis, quæ & partibus constat sibi vicissim innixis & quasi firmatis ac sustentatis, & vndeque ab externis incurfionibus refugit. Quam ob causam in omnibus, quantum potest, hanc figuram natura procurat: & in 8. de vsu partium libro philosophatur Galenus membra corporum animalium omnia ferè rotunda esse. Tum postremò generalem in hæc inferiora omnia actionem. Debit enim ita illa complecti, vt eque omni ex parte distaret, equalibusque lineis vndeque omnis illius virtus & actio ad terram tanquam ad centrum conflueret.

Motus autem circularis causa, tum perpetuitas fuit: hic enim solus potest esse perpetuus, vt in 8. Physic. lib. ostenditur. Tum eadem illa generalis actio & virtus luminis, quam in orbem circà inferiora omnia circumferri oportuit, vt omnibus esset salutaris, omniæque foueret & conseruaret. Latitio, inquit Philosphus in tex. 55. lib. 2. de ortu & interitu, incessanter facit generationem, quoniam adducit & abducit id, quod gignendi vim habet. Tum verò etiam quoniam, vt est in primo lib. de Cœlo, quemadmodum cœlum est corpus simplex ab elementis diuersum, ita simplici diuerso ab illorum motu, & vt est primum ac diuinißimum corpus, sic primo omnium atq. optimo motu, moueri debuit.

Cælum cur sphaerica vicium.

Cælum cur in orbem moueatur.

(Melius) Aristoteli finalem causam significat.

